BAITŲ KAPINYNAS

Rasa BANYTĖ-ROWELL

Tyrinėjimai Baitų kapinyne (A 397), Klaipėdos r., vykdyti 2003 m. rugpjūčio 25 d.–rugsėjo 21 d. Pagal numatytą tyrimų programą buvo ištirtos keturios perkasos, kurios tęsiant ankstesnę jų įvardijimo tradiciją vadinamos plotais 18, 19, 20, 21. Iš viso 2003 m. ištirta 94,5 m^2.

Svarbiausias šių metų tyrimų uždavinys buvo patikslinti P Baitų kapinyno ribą palei išlikusius fermų pastatus. Tyrinėjimus vykdė šio teksto autorė Rasa Banytė–Rowell (LNM). Tai devintasis archeologinių tyrinėjimų sezonas Baitų kapinyne nuo 1989 metų. Archeologiniai kasinėjimai vyko 1989, 1990, 1991, 1993, 1995, 1997, 2001, 2002, 2003 m. (žr. *ATL 1988 ir 1989 metais*, V., 1990, p. 72–74; *ATL 1990 ir 1991 metais*, d. I, V., 1992, p. 70–73; *ATL 1992 ir 1993 metais*, V., 1994, p. 124–127; *ATL 1994 ir 1995 metais*, V., 1996, p. 95–98; *ATL 1996 ir 1997 metais*, V., 1998, p. 178–181; *ATL 2001 metais*, V., 2002, p. 107–109; *ATL 2002 metais*, V., 2005, p. 87–90).

Plotas 18 buvo išmatuotas 4–8 m atstumu į R nuo medinės daržinės (buvusių kolūkio kiaulidžių medinio korpuso) ŠR krašto. Jis buvo orientuotas Š–P kryptimi, 12 m ilgio ir 3 m pločio (iš viso 36 m^2 dydžio). Pasiekus 0,25–0,30 m gylį PV ploto 18 pusėje, o atitinkamai 0,60–0,70 m gylį Š–ŠR ploto pusėje, atsidengė geltono smėlio sluoksnis. ŠR ploto dalyje, 0,70–0,73 m gylyje, išryškėjo apskrita 40–45 cm skersmens degėsių dėmė. Tarp degėsiukų rasti smulkūs apdegę juosvo ir rusvo molio tinko fragmentai. Pastebėta, kad šiame horizonte 0,75 (0,80) m gylis pagal R ploto sieną buvo lygus 0,55 m gyliui nuo V ploto sienos paviršiaus lygio. Tarp degėsiukų ir apdegusio molio fragmentų buvo rasta titnago nuoskalėlė. Degėsingo užpildo dugnas pasiektas 0,81–0,83 m gylyje. Iš šios ugniavietės buvo paimti degėsių mėginiai radiokarboninio datavimo tyrimams Kijevo laboratorijoje atlikti. Tyrėjas N. N. Kovaliuk pateikė tokius rezultatus: 2250±70 BP (1σ 391–349 BC, 319–229 BC, 221–205 BC; 2σ 409–109 BC, 101–97 BC).

Toliau gilinantis plote 18 vis dar pasirodydavo maišytas, tarsi sąnašinis smėlis. Š–ŠR ploto dalyje dar liko šiek tiek degėsiukų, žymių neaiškių kontūrų dėmėse. 1,00–1,03 m gylyje pagal R sieną (0,80 m pagal V sieną), prie R ploto sienos, išryškėjo juosvas degėsingas puslankio formos ruožas. Galutinai pavieniai degėsiukai išnyko 1,40 m gylyje. 1,60–1,80 m gylyje, šlyniniame smėlyje, jau kaupėsi vanduo. Aukščiau jo gulėjęs baltas smėlis su rūdingomis priemaišomis – natūralus sąnašinis.

Plotas 19 ištirtas į V nuo PR tos pačios medinės daržinės krašto, orientuotas Š–P kryptimi. Iš pradžių plotas buvo 2 m pločio ir 10 m ilgio. Atidengus akmenų konstrukcijas ir ryškėjant kapų kontūrų dalims šiaurinėje perkasos pusėje buvo nuspręsta išplėsti tiriamą plotą į R (10,5 m^2) ir Š pusę (2 m^2). Taigi iš viso šioje vietoje ištirtas 32,5 m^2 plotas. Nuimant armens sluoksnį paaiškėjo, kad iki fermų statybos laikų P ploto vietoje, t. y. buvusio fermų kiemo vidinės dalies pusėn, būta ryškios nuokalnės. Kv. A,B–1,2 akmenys pa-

sirodė maždaug 0,30 m gylyje, o P ploto dalyje, kv. B–10, akmenys gulėjo 0,90 m gylyje, armens sluoksnio apačioje. P ploto pusėje kapų nerasta. Čia išryškėjo balsvos, maišytos su pilku degėsingu smėliu ir tarsi baltu upės smėliu dėmės. Šių duobių paskirtis neaiški – jose archeologinių radinių nerasta, nors tai neabejotinai senovinės žmonių veiklos pėdsakai. Duobių dugnas pasiektas 1,20–1,40 m gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus lygio (0,35–0,65 m gylyje nuo senojo armens sluoksnio apačios lygio).

Ploto 19 Š pusėje valant maišytame kapinyno smėlyje gulinčius akmenis aiškėjo, kad jie sudėti vainikais. Čia buvo atidengti 6 kapai (k. 44–49). Perkasos ŠV dalyje atsidengę dideli (iki 55×40×20 cm dydžio) akmenys pasirodė esą sudėti dviem aukštais. Ši sienelė ribojo kapo 44 V kraštą ir kapo 48 R kraštą. Kitos kapo 44 V duobės ribos buvo pažymėtos netvarkingai sudėta vienguba ir dviguba akmenų eile arba grindinėlio juosta. Prie šios ovalinės akmenų konstrukcijos P galo per netvarkingai sudėtą grindinėlį iš P–PV pusės jungėsi vainiko puslankis, sudėtas trimis–keturiais aukštais iš viršuje mažesnių, o apačioje vidutinio dydžio akmenų. Jis žymėjo kapo 47 duobę. Visi kiti kapai akivaizdžiai su jais susijusių akmenų konstrukcijų nebeturėjo. Dalis akmenų galėjo būti nuardyta. Vietoje tarp kapų 45 ir 46 pirmojo akmenų sluoksnio lygmenyje pastebėtos nuardytos akmenų eilės žymės. Tame pačiame lygmenyje rastos nedidelės ugniavietės, kurios degintos senojo kapinyno paviršiaus lygyje virš keletos kapų (kapai 44, 45, 46), dviejose jų (virš kapų 45, 46) sudėti akmenys priminė mažą židinėlį.

Kapai nedeginti, tačiau griaučių liekanų nerasta. Apie mirusiųjų lytį sprendžiama pagal įkapes: kape 47 buvo palaidota suaugusi moteriškos lyties mirusioji, kape 48 – moteriškos lyties kūdikis. Kapai 44, 46 priklausė vyrams. Kapai 45, 49 priklausė suaugusiems individams, tačiau jų lytis nenustatoma dėl įkapių skurdumo. Kapų 44, 47, 48 duobių orientacija buvo labai artima Š–P krypčiai, o kapų 45, 46 – ŠV–PR kryptims. Duobės buvo netaisyklingos stačiakampės formos, suapvalintais kampais. Kapų duobių dugnas siekė 0,40–0,75 m gylį nuo dabartinio paviršiaus.

Kapo 44 duobės ir ploto Š sienos pjūviai parodė tam tikrus sluoksnių permaišymus, leidžiančius numanyti šio kapo suardymą dar senoviniais laikais. Radinių, kuriuos sudarė peilių dalys, dvi geležinės sagtys, antkaklės lankelio fragmentai, lankinės segės įvijos dalis, geležiniai keturkampiai apkalėliai žalvarinėmis kniedutėmis, neaiškios organinės kilmės aštuoniukės formos „amuletas“, titnago skeltė, dauguma buvo sulaužyti. Žemiau kapo duobės dugno išliko su degėsiais maišytas smėlis. Galbūt kapinynas įrengtas virš ankstesnių balsvo smėlio su degėsiukais duobių lygio. Tokios duobės, kaip minėta, atsidengė ploto 19 P pusėje.

Skurdžias *kapo 46* duobėje rastas įkapių liekanas sudarė du neaiškių geležinių dirbinių fragmentai, nedidelė tordiruotos puošybinės vielutės nuolauža, titnago nuoskala. Kai kurių įkapių fragmentavimas buvo būdingas ir kapams 46, 48, kuriuose dauguma rastų dirbinių atsidengė visi. Kapo 46 ŠV gale (spėjamoje mirusiojo galvūgalio srityje), išilgai kapo ašies, gulėjo geležinis įmovinis ietigalis. Netoliese į PV pusę buvo rasti du gintaro karoliai ir žalvarinė įvijėlė. Skersai kapo ašies gulėjo geležinis įmovinis kirvis. Kapo P gale atsidengė vienas ant kito sudėti du akmeniniai

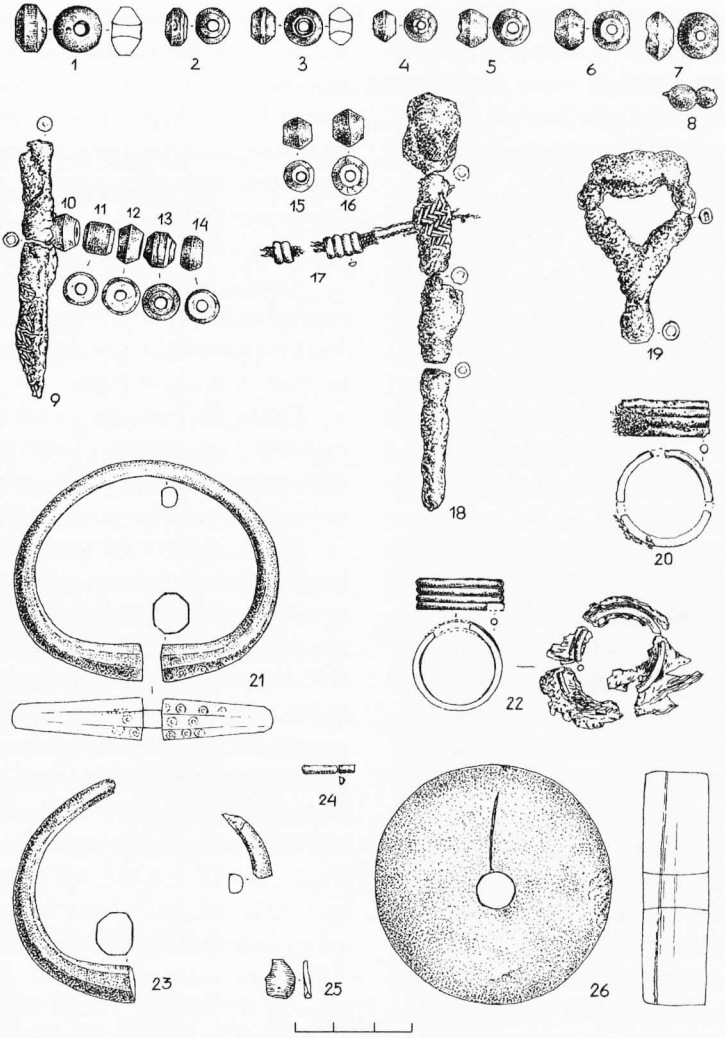

32 pav. Baitų kapinyno kapo 48 radiniai: 1–7 – gintaro karoliai; 8 – organinės (augalinės?) kilmės radinys; 9–18 – geležinių smeigtukų pora, sujungta gintaro karolių ir žalvarinių įvijėlių apvara; 19 – geležinio lazdelinio smeigtuko dalis; 20, 22 – žalvariniai įvijiniai žiedai; 21, 23 – žalvarinės storagalės apyrankės; 24 – žalvarinės vielos fragmentas; 25 – titnago nuoskala; 26 – verpstukas iš smiltainio akmens. *A. Ruzienės pieš.*

Fig. 32. Finds of grave 48 from the Baitai cemetery: 1–7– string of amber beads; 8 – find of organic (vegetable?) origin; 9–18 – pair of iron pins joined by threaded amber beads and bronze spirals; 19 – segment of iron rod pin; 20, 22 – bronze spiral rings; 21, 23 – bronze thick-ended bracelets; 24 – fragment of bronze wire; 25 – flint split-off; 26 – spindle whorl of sandstone.

galąstuvai, kurių vienas galėjo atlikti ir skiltuvo funkciją. Į ŠV nuo jų buvo rasti du nedideli žalvariniai lankinės segės fragmentai (rutulio formos įvijos galo buoželė ir adatos dalis). Kapo duobės viršutiniame lygmenyje rasta nedidelė titnago nuoskala.

Kapas 47 pasižymėjo negausiomis, tačiau sistemingai išsidėsčiusiomis įkapėmis. PR kapo duobės dalyje, apie 50 cm atstumu nuo jos galo, apytikriai skersai kapo ašies gulėjo 12,3 cm ilgio geležinis smeigtas, 10–20 cm į Š nuo jo – trys gintariniai karoliai, o 15 cm į ŠV nuo šių – dviejų geležinių lazdelinių smeigtukų pora. Duobės ŠV pusėje, 70 cm į Š nuo smeigtukų, rastas molinis suploto cilindro formos verpstukas.

Kape 48, sprendžiant pagal kapo duobės dydį (1,1–1,0x0,55–0,70 m), buvo palaidotas kūdikis ar kelerių metų amžiaus vaikas, tačiau į kapą įdėti papuošalai buvo gaminti suaugusiajam. Duobės PV kampe vienas po kito rasti (0,91–1,01 m gylyje) gana padrikai išsidėstę 6 gintariniai karoliai. Duobės V pusėje, maždaug 40 cm atstumu nuo duobės P krašto, gulėjo žalvarinė storagalė apyrankė. Į jos galus R pusėje rėmėsi dviejų geležinių smeigtukų smaigaliai. Smeigtukai gulėjo lygiagrečiai. Juos jungė apvara, sudaryta iš dviejų žalvarinių įvijėlių kraštuose ir gintarinių karolių tarp jų. Virš apyrankės rastas tošies gabaliukas. 13–15 cm į ŠR nuo smeigtukų galvučių, kapo duobės viduryje, rastas žalvarinis įvijinis žiedas, aplipęs nedideliu audinio fragmentėliu. Prie pat duobės V krašto, 25 cm į Š–ŠV nuo minėtos apyrankės, atsidengė akmeninis verpstukas. Į Š–ŠR nuo verpstuko, kapo Š dalyje, radiniai buvo išsidėstę gana padrikai. Tai vienas gintarinis karolis, aštuoniukės formos organinės kilmės „amuletas", sulaužytos geležinio lazdelinio smeigtuko dalys, žalvarinis įvijinis žiedas, padengtas tošimi. Prie pat kapo 48 ŠR duobės pakraščio rasta pusė žalvarinės storagalės apyrankės, kurios forma analogiška pirmajai, greta – maža titnago nuoskala.

Kape 49 griaučių ir įkapių liekanų nerasta.

Pagal įkapes, visų pirma pagal storagalių apyrankių formą ir tekintus gintaro karolius, 2003 m. atidengti kapai datuojami IV a. antra puse–V a. pirma puse.

Plotas 20 (4 m ilgio ir 1,5 m pločio) išmatuotas 25 m atstumu į V nuo buvusių arklidžių mūrinio korpuso PV galo. Jį ištyrus archeologinio sluoksnio ar jo požymių nerasta.

Plotas 21 buvo ištirtas nuolydžio, einančio Švokšlės upelio link, paribyje (61 m į Š nuo kelio, vedančio Maciuičių link iš Pėžaičių, paribio ir 25 m į V nuo stataus ištiesintos Švokšlės vagos kranto). Šioje vietoje archeologinio sluoksnio nerasta – po paviršinėmis povelėninėmis žemėmis atsidengė geležingo geltono smėlio sluoksnis, kuris gilėjant šviesėjo, o 0,65 m gylyje virto balsvu drėgnu priesmėliu, kuriame guli moreniniai akmenys.

BAITAI CEMETERY

The main purpose of archaeological investigations in 2003 was to explore the area around former kolkhoz farm-buildings, which was supposed to be the southern borders of this burial site. An area of 94.5 m^2 over all was excavated and totally 6 inhumations marked by stones circles (trench 19), dated to second half of 4th – first half of 5th centuries A.D. uncovered.